

DINGUSIŲ BE ŽINIOS ASMENŲ PAIEŠKOS TYRIMO PROBLEMOS

Mgr., Andrija Pačinskaitė,
Mykolo Romerio Universitetas,
Ateities g. 20, 08303 Vilnius, Lietuva,
<andrija.pacinskaite@gmail.com>

Anotacija

Šio straipsnio¹ paskirtis atkreipti mokslininkų ir teisėsaugos institucijų vadovų bei dirbančių pareigūnų dėmesį į tam tikrus probleminius klausimus susietus su dingusių be žinios asmenų tyrimo aspektais. Atlikus mokslinės literatūros analizę, daroma išvada, kad šis reiškinys mokslininkų Lietuvoje kompleksškai tiriamas mažai, atlikus empirinius tyrimus (policijos pareigūnų anketines apklausas ir skirtinguose padaliniuose dirbančių policijos pareigūnų ir vieno mokslų daktaro interviu apklausą), nustatyta, kad kai kurie paieškos metodai, nustatyta tvarka, ir atliekamo ikiteisminio tyrimo atliekami veiksmai vertinami neigiamai. Policijos pareigūnai neigiamai vertina, tai, kad ikiteisminius tyrimus dėl dingusių be žinios asmenų paieškos atlieka teritoriniai policijos komisariatai, o ne specializuoti padaliniai. Teritorinių policijos komisariatų atliekamus procesinius veiksmus, ypačingai įvykio vietos apžiūrą vertina kaip neišsamią, pažymi, kad reikalingi kompetencijos kėlimo kursai, didesnis, glaudesnis bendradarbiavimas tarp policijos padalinių, atliekami ne visi būtini veiksmai. Pažymi, kad reikia išplėsti Ieškomų asmenų registrą (toliau – IAR), siekiant greičiau surasti asmenį, sukurti klausimyną, atliekant apklausą, kuriuo tyrėjas galėtų naudotis, užduodamas klausimus. Parengtame magistro baigiamajame darbe buvo iškeltas tikslas atlikti dingusiųjų be žinios asmenų reiškinio analizę, įvertinti tokių asmenų paieškos tyrimo praktikos efektyvumą ir pasiūlyti šios veiklos tobulinimo kryptis. Darbo tikslas buvo realizuojamas per nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų analizę, teisėsaugos institucijų veiksmų ieškant dingusiųjų be žinios asmens

vertinimą, įvairių institucijų ir organizacijų bendradarbiavimo efektyvumo prizmę bei buvo atliktas empirinis tyrimas, kurį sudarė dvi dalys. Anketinė apklausa ir interviu apklausa siekiant išsiaiškinti Lietuvoje dirbančių policijos pareigūnų, kurių funkcijos susijusios su pirminių veiksmų, ikiteisminio tyrimo atlikimu dėl dingusių be žinios asmenų nuomonę, apie šio reiškinio tyrimą, problematiką, atskiras grupes, ir tobulintinas sritis. Anketinė apklausa buvo atliekama 2022 m. kovo – balandžio mėnesiais. Apklauso atlikimo metu buvo gauti 100 respondentų atsakymai. Interviu buvo atliekamas 2022 metų vasario 15 – balandžio 7 dienomis. Tyrimui buvo pasirinkti tokie dalyviai, kurių ypatingos, specifinės žinios ir patirtis, leido jiems geriausiai atspindėti ir tyrėją informuoti apie tiriamąjį reiškinį, prisidedant prie geresnio reiškinio supratimo. Todėl tyrimo respondentais buvo pasirinkta: devyni policijos pareigūnai dirbantys viešojoje policijoje ir specializuotame padalinyje bei vienas Mykolo Romerio universiteto mokslininkas - praktikas. Atrenkant respondentus apklausai buvo kreipiamas dėmesys į darbo sritį, veiklos pobūdį, kurioje dirba respondentas, siekiant užtikrinti kuo įvairesnį organizacijų veiklos spektrą, patirtį, siekiant įvertinti galimus skirtumus. Viso buvo apklausta 10 respondentų iš 5 skirtingų veiklos sričių. Kai kurie magistro baigiamojo darbo probleminiai klausimai yra pateikiami šioje publikacijoje laikantis moksliniams straipsniams keliamus reikalavimus.

Raktiniai žodžiai: dingusių be žinios asmenų paieška, ikiteisminis tyrimas, kriminalistiniai aspektai, Lietuvos patirtis, dingęs be žinios asmuo.

Įvadas

Dingę be žinios asmenys tai socialinis, ekonominis reiškinys, su kuriuo susiduria visos pasaulio valstybės, tarp jų ir Lietuva. Išanalizavus dešimties metų laikotarpio nuo 2011-01-01 iki 2021-01-01 duomenis, kiek Lietuvoje asmenų paskelbta dingusiais, nustatyta, kad Per dešimt metų Lietu-

voje buvo pradėta 32 tūkstančiai 88 ikiteisminiai tyrimai dėl dingusio be žinios asmens (žr. *Diagrama Nr. 1 „Lietuvoje paskelbtų dingusiais asmenų statistika“*). Iš jų dėl nepilnamečių paieškų pradėtas 21 tūkstantis 242 ikiteisminiai tyrimai², dėl suaugusiųjų 10 tūkstančių 846 ikiteisminiai tyrimai.

- 1 Straipsnis parengtas naudojant 2022 m. Mykolo Romerio universitete apginto magistro baigiamojo darbo medžiagą. Žr. Pačinskaitė, A. (2022). *Dingusių be žinios asmenų paieška: kriminalistiniai aspektai*. Magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas - prof. dr. Malevski, H. Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas.
- 2 Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys apie paskelbtas vaikų paieškas Lietuvoje, 2011 – 2020 m.: <[https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/).

Lietuvoje paskelbtų dingusiais asmenų statistika

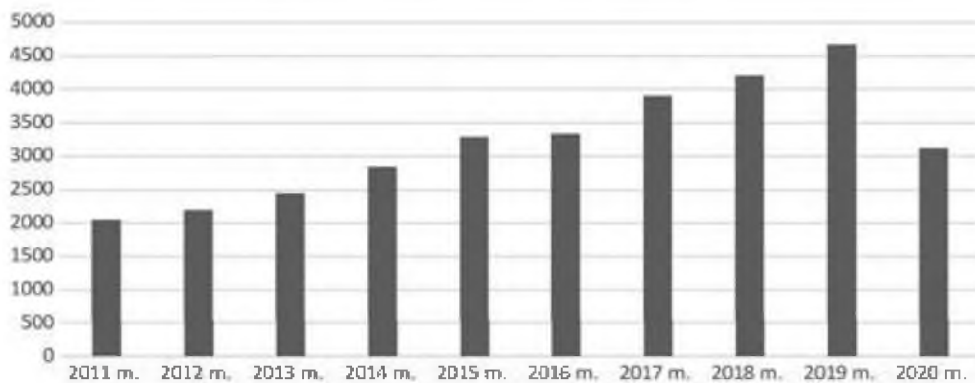

Diagrama Nr. 1. Lietuvoje paskelbtų dingusiais asmenų statistika
(Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Policijos informacinės duomenų bazės, Ieškomų asmenų registro duomenis).

Išskiriant vaikus, nustatyta, kad Europoje kas 2-3 minutes gaunamas pranešimas apie dingusį vaiką. Kiekvienais metais Europoje dingsta apie 250 000 tūkstančių vaikų³. Kasmet pasaulyje pranešama apie maždaug milijoną dingusių nepilnamečių⁴. Dingusių be žinios asmenų reiškinys aktualus kiekvienai Europos valstybei tame tarpe ir Lietuvai.

Laikams keičiantis, priežasčių dėl ko asmenys dingsta daugėja: tampa nusikaltimo aukomis⁵, yra pagrobti⁶, žūsta stichinių nelaimių metu⁷, žūsta karinių, ginkluotų konfliktų metu. Šiuo metu be žinios dingę asmenys ir jų paieška ypatingai aktuali problema, dėl prasidėjusio ir deja besitęsiančio karo Ukrainoje, kuomet 2022 m. vasario 24 dieną, Rusija - šalis agresorė įvedė savo armiją į šią šalį ir vykdo masinį žmonių naikinimą, asmenų dingimų atvejų ypatingai padaugėjo, o

organizuoto nusikalstamumo atstovai rado terpę pasinaudoti asmenų pažeidžiamumu ir verbuoja nuo karo bėgančius⁸. Taip pat asmenys žūsta eismo įvykyje, netenka nuovokos ar nesiorientuoja aplinkoje, serga psichikos, senatvinėmis ligomis⁹; nusprendžia nusižudyti¹⁰; įvyksta nesmurtinė mirtis; dėl nelaimingų atsitikimų¹¹; tai pat dėl aplinkybių kurios nesujusios su mirtimi, tokių kaip išvykimas slaptai gydytis, dirbti, mokytis, yra sulaikyti teisėsaugos institucijų ar tiesiog nenori artimiesiems pranešti apie savo buvimo vietą¹²; pabėgo iš namų dėl patiriamo smurto, buitinių konfliktų, kitų sunkumų. Manytina, kad įtakos tam turi šiuolaikinis gyvenimo būdas, šalyje vykstantys socialiniai, ekonominiai procesai, žmonių mobilumas, atviros valstybių sienos, galimybių gausa.

Dingusių be žinios asmenų paieškos pradėjimas Lietuvoje.

Lietuvoje, pagal galiojančius teisės aktus dingus asmeniui nepaisant to kokios yra dingimo priežastys, nedelsiant yra pradama vykdyti asmens paieška¹³. Akcentuotina, tai, kad kiekvienas dingimo atvejis labai individualus, todėl gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, svarbu išsiaiškinti kuo daugiau reikšmingų aplinkybių ir pagal gautą ir turimą informaciją įvertinti, kokios tarnybos pagalbos ar specialistų (kinologai, narai, Valstybės sienos apsaugos tarnybos aviacijos pajėgos ir kt.) reikia ir tokiam esant organizuoti jų pasi-

telkimą. Šis pasitelkimas irgi nėra absoliutus, praktikoje susiduriama su pajėgų trūkumu, ribotomis narų galimybėmis, užterštomis įvykio vietomis, kas apsunkina kinologo darbą ir panašiai.

Pagal atliktą empirinį tyrimą, paaiškėjo, kad pareigūnams siekiant pasinaudoti kai kuriomis techninėmis priemonėmis ar specialistų pagalbą (pavyzdžiui, malūnsparniu, skraidykle, termovizoriumi ar kinologo pagalba), ne visada yra tokia galimybė. Respondentai įvardijo, kad susiduriama

3 Missing children in Europe: <<https://missingchildreneurope.eu/>>.

4 Europos karštoji linija 116000 dėl dingusių vaikų Lietuvoje: <<https://www.116000.lt/>>.

5 European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, "Trafficking in human beings": <<https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/trafficking-human-beings>>.

6 Guidance on the management recording and investigation of missing persons (2005). Association of Chief Police Officers: <http://www.gpdg.co.uk/pact_old/pdf/MissingPersonsInteractive.pdf>.

7 Reidenberg, J., R. (2013). Privacy and Missing Persons after Natural Disasters. *Commons Lab, Woodrow Wilson. 2*: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2229610>.

8 Dėl chaoso Ukrainos pasienyje dingsta vaikai, fiksuojami prekybos žmonėmis atvejai: <www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/del-chaoso-ukrainos-pasienyje-dingsta-vaikai-fiksuojami-prekybos-zmonemis-atvejai-57-1652736?copied>.

9 Why people go missing, Australian Federal Police: <<https://www.missingpersons.gov.au/about/why-people-go-missing>>.

10 Biehal, N., Mitchell, F., Wade, J. (2003). *Lost from view Missing persons in the UK*: <<https://www.york.ac.uk/inst/spru/research/pdf/lostFromView.pdf>>.

11 Quinet, K. (2012). *Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series. 66*: <<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.399.5793&rep=rep1&type=pdf>>.

12 Biehal, N., Mitchell, F., Wade, J. Op. Cit., 9.

13 Policijos Departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, reikalavimai apskričių vyriausiesiems policijos komisariatams „Dėl pirminių policijos pareigūnų veiksmų gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį“ (2017). 5-S-92.

su techninių priemonių, kinologų stygiu. Remiantis Kau-
no apskr. VPK duomenimis, šiuo metu, šioje apskrityje yra
devyni kinologai. Budėjimo metu stengiamasi, kad būtų
bent vienas kinologas. Ar tai pakankamas skaičius? Abejoti-
na. Atliekant interviu su respondentais, trys iš dešimties atsakė,
kad, sunku čia ir dabar pasitelkti kinologą, sraigtasparnį.

Dar nepradėjus ikiteisminio tyrimo yra keliamos kriminalistinės versijos¹⁴, kurios reikšmingos siekiant surasti dingusįjį. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pradiniam etape kai informacijos kiekis labai mažas, negalima atmesti nei vienos versijos. Tam, kad atmesti vieną ar kitą iškeltą versiją, reikia surinkti pakankamą kiekį vienareikšmiškos informacijos. Pirminių veiksmų atlikimo metu, vienas iš pagrindinių informacijos gavimo būdų ir veiksmų yra apklausa, kurios metu siekiama surinkti ne tik pagrindinę ir svarbiausią informaciją. Tikslinga apklausos metu fiksuoti ir vertinti ir iš pirmo žvilgsnio mažiau reikšmingą papildomą informaciją, nes mes nežinome įvykio aplinkybių, dalyvaujančių jame asmenų motyvų ir pan.

Dingus asmeniui, atliekamas labai svarbus procesinis kriminalistinis tyrimo veiksmas – apžiūra, kurio metu Baudžiamojo proceso kodekso¹⁵ (toliau - BPK) nustatyta tvarka ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar specialistas tiesiogiai, o esant būtinumui ir naudodamas kriminalistines technines priemones stebi, analizuoja, fiksuoja ir vertina su tiriamu įvykiu susijusį objektus. Pirminius tyrimo veiksmus atlieka Nusikalstamų veikų registravimo skyriaus (toliau NVRS) tyrėjas ir pasitelkia Kriminalistinių tyrimų valdybos krimi-

nalistinio aptarnavimo skyriaus specialistą kuris, remiantis „Kompetencijų apžiūrėti ar tirti įvykių vietas tvarkos aprašo priedu“¹⁶vyksta į asmens paiešką, tik kai asmuo dingsta iš gyvenamosios, darbo ar kitos vietos, kai yra informacijos, kad prieš dingusįjį asmenį gali būti padaryta nusikalstama veika, arba turima duomenų, apie nepilnamečio ketinimą nusižudyti bei kai žinoma dingusio be žinios asmens dingimo kryptis ar teritorija, (asmuo pasiklydo atviroje teritorijoje, žinoma dingusiojo lokacija, telefono lokacijos ir kt.)¹⁷. Toks teisinis reglamentavimas kelia nerimą, nes į dalį įvykių vietų apžiūrų vyksta ir ją savarankiškai apžiūri vienas tyrėjas, ko pasekoje, dėl kompetencijos ir specialių žinių trūkumo įvykių vietos apžiūra būna atliekama neišsamiai, neretai nepaimami visi galimi pėdsakai. Todėl manytina, kad šiam veiksmui turi būti skiriama daugiau dėmesio, siekiant jį atlikti profesionaliai. Atlikus empirinį tyrimą, respondentai patvirtino, kad į įvykių vietą specialistas vyksta retai.

Ieškant dingusio be žinios asmens, informaciją apie jį, skaičių kiek dėl jo buvo skelbta paieškų, galima rasti policijos informacinėje duomenų bazėje „Ieškomų asmenų registras“ (toliau – IAR), tačiau šiame registre nėra informacijos apie asmens išorės požymius, kur buvo rastas anksčiau, jo kontaktiniai duomenys, ligos, artimos aplinkos kontaktai, realios nuotraukos, kas manytina, kad padėtų, gauti reikšmingos informacijos ir surasti asmenį greičiau, todėl manytina, kad registrą atsižvelgiant į skelbiamų paieškų skaičius kurie pateikti pirmoje diagramoje, reikėtų išplėsti, kad darbas būtų kuo efektyvesnis.

Trumpa šaltinių apie dingusiuosius be žinios asmenis apžvalga

Analizuojama problema aktuali, nes asmenų dingimas dėl skirtingų priežasčių pasireiškia visame pasaulyje ir reikalauja kompleksinio tyrimo, Lietuvoje trūksta kompleksinio šio reiškinio mokslinio ištirtumo, nes Lietuvoje aprašytas labai menkai, neišsamiai ir tik atskirais klausimais. Analizuojant užsienio literatūrą, dingusių be žinios asmenų sąvokos apibrėžimą analizavo S. Bruce W. Paul¹⁸, N. Biehal, F. Mitchell, J. Wade¹⁹, dingimo atvejų priežastis nagrinėjo M. Cohen Irwin, M. Amanda V., P. Darryl²⁰, J. R. Reidenberg²¹, svarbus yra „Missing Children Europe“ šaltinis²². Mes galime rasti labai daug šaltinių parašytų įvairiomis užsienio kalbomis. Dauguma jų parašyta remiantis tų šalių problematika ir šios

šalies teisės aktais. Lietuvoje šia tema beveik nėra mokslinių stambesnių darbų išskyrus nepilnamečių asmenų dingimo problemas. Priežastis, dėl ko vaikai dingsta, Lietuvoje nagrinėjo O. Intė²³. Tam tikri procesiniai kriminalistiniai aspektai, kurie yra reikšmingi tiriant dingusių be žinios asmenų atvejus buvo nagrinėti Lietuvos kriminalistų. Tokiais pavyzdžiais gali būti bendresnio pobūdžio darbai apie nusikalstamų veikų kriminalistinę charakteristiką bei tyrimo situaciją rašė S. Kuklianskis, S. Matulienė²⁴, išsamiai apie kriminalistinių versijų sampratą, rūšis, ir jų kėlimą rašė A. Barkauskas²⁵. Atliekant pirminius veiksmus dėl dingusio be žinios asmens, kaip ir minėta, jeigu asmuo neatidėliotinų veiksmų metu nerandamas,

14 Barkauskas, A. (2000). *Kriminalistinės versijos*. 67. Literatūroje nurodomos ir kitos versijų sampratos, pavyzdžiui, Palskys, E., et al. (1985). *Kriminalistika*.

15 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>>.

16 Kompetencijų apžiūrėti ar tirti įvykių vietas tvarkos aprašo priedas. (2021). *Apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų kriminalistinių tyrimų padaliniių, specializuoto policijos padalinio pareigūnų ir pareigūnų, dirbančių su tarnybiniais šunimis kompetencija*. Nr. 527211.

17 *Ibid.*

18 Swanton, B., Wilson, P. (1989). Research brief: Missing persons. *Trends & issues in crime and criminal justice*. 17: <<https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/tandi017.pdf>>.

19 Biehal, N., Mitchell, F., Wade, J., *supra note*, 9.

20 Irwin, M., C., McCormick, A. V., Plecas, D. (2008). A Review of the nature and Extent of Uncleared Missing Persons Cases in British Columbia. 4: <https://ufv.ca/media/assets/ccjr/reports-and-publications/Missing_Persons.pdf>.

21 Reidenberg, J. R. *Commons Lab, Woodrow Wilson, supra note*, 6: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2229610>.

22 Missing Children Europe: <<https://missingchildreurope.eu/runaways/>>.

23 Intė, O. (2016). *Dingusių žmonių šeimų paramos centras, Karštosios linijos 116 000, skirtos pranešimams apie dingusius vaikus, integravimo į vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje modelis*: <https://issuu.com/jokubaitis.darius/docs/dingusiu_zmoniu_paramos_centro_bros>.

24 *Kriminalistika Taktika ir metodika*. (2013). 441: <<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16914/9789955195238.pdf?sequence=1&isAllo-wed=>>>.

25 Barkauskas, A., *supra note*, 13.

nedelsiant pradedamas ikiteisminis tyrimas, kurį išsamiai nagrinėjo G. Bučiūnas, E. Gruodytė ir M. Šalčius²⁶, vienas svarbiausių pirminių procesinių kriminalistinių tyrimų veiksmų dingusių be žinios asmenų atvejų tyrime – apžiūra, detaliai išanalizuotas H. Malevskio²⁷, J. Bliekos, P. Danisevičiaus leidiniuose²⁸, atliekant apžiūrą, radus objektų, jų tyrimus analizavo J. Juškevičiūtė²⁹, E. Kurapka³⁰, procesinį nusikalstamos veikos tyrimo veiksmą – apklausą analizavo R. Burda³¹, apie Lietuvos kriminalistikos istoriją ir raidą rašė E. Palskys³².

Straipsnyje, analizuojant atlikto magistro baigiamojo darbo tikslą ir uždavinius, buvo pateikta dingusių be žinios asmenų reiškinio analizės problematika, įvertinti tokių asmenų paieškos tyrimo praktikos efektyvumas ir pasiūlytos šios

veiklos tobulinimo kryptis. Darbo tikslas buvo realizuojamas per nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų analizę, teisėsauogos institucijų veiksmų ieškant dingusių be žinios asmens vertinimą ir įvairių institucijų ir organizacijų bendradarbiavimo efektyvumo prizmę.

Sprendžiant šį tikslą buvo atlikta dingusių be žinios asmenų reiškinio ir jo sampratos analizė, jo priežastys bei tendencijos. Įvertintas dingusių be žinios asmenų paieškos teisinis reglamentavimas nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu. Išryškintos pagrindinės dingusių be žinios asmenų paieškos ir ikiteisminio tyrimo problemos, bei pasiūlytos šios veiklos tobulinimo kryptys.

Pagrindiniai pirminiai procesiniai veiksmai ieškant dingusio be žinios asmens

Vienas iš svarbiausių tiriant dingusio be žinios asmens įvykį tyrimo veiksmų - įvykio vietos apžiūra. Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje apie įvykio vietos apžiūrą buvo išleisti du leidiniai: J. Bliekos ir P. Danisevičiaus mokomasis leidinys³³ bei H. Malevskio³⁴. Apžiūra – tai toks procesinis kriminalistinis tyrimo veiksmas, kurio metu Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka pareigūnas: prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar specialistas tiesiogiai, o esant būtinumui ir naudodamas kriminalistines technines priemones stebi, analizuoja, fiksuoja ir vertina su tiriamu įvykiu susijusi objektą, daiktą ar pėdsaką. Apžiūra, kaip kriminalistinis veiksmas, yra ikiteisminio tyrimo pagrindas, nes bet kokio tyrimo veiksmo atlikimas yra susijęs su tyrimo veiksmo dalyko arba objekto stebėjimu, analizavimu, vertinimu ir tuo remiantis apibendrinančių išvadų darymu, nes ir kratos bei apklausos metu pareigūnas stebi aplinką, joje esančius objektus, asmenį ir jo reakcijas Atskirai svarbu išskirti įvykio vietos apžiūrų trūkumus. Deja, bet dar 1999 metais, H. Malevski darbe „Įvykio vietos apžiūra“ įvardinti trūkumai³⁵ aktualūs ir pasireiškia šiomis dienomis. Neretai susiklosto situacija, nepaisant to, kad specialistas pagal „Kompetencijų apžiūrėti ar tirti įvykių vietos tvarkos aprašo priedą“, turi vykti į dingusio be žinios įvykį, specialistu pasitelkti čia ir dabar nėra galimybės, nes pavyzdžiui Kauno apskrityje budi 2 šios srities pareigūnai, kurie aprūpina visą apskritį, todėl kartais to padaryti neįmanoma. Stengiantis savo turimomis žiniomis atlikti įvykio vietos apžiūrą, tam nėra pakankamai laiko, nes specializuotame padalinyje į įvykius reaguoja septyni pareigūnai, kurie aptarnauja Kauno miestą ir rajoną, esant rezonansiniam nusikaltimui ir Kauno apskritį, todėl dėl šios prie-

žasties, būna situacijų, kai operatyvaus padalinio pareigūnas (budėtojas) nuolat radijo arba mobiliojo ryšio priemonėmis skambina ir klausia kiek laiko užtruksi įvykyje, ragina, skatina, užbaigti įvykį kuo greičiau, nes būtina reaguoti į kitą įvykį, kas suponuoja, neišsamiai atliktus veiksmus įvykio vietoje. Atlikus empirinį tyrimą, respondentai patvirtino kad į įvykio vietos apžiūrą pagal šios rūšies įvykius specialistas vyksta retai (54%), dažnai (24%), visada (9 %) ir ne vyksta niekada (25 %). Praktika rodo, kad kur nedalyvavo specialistas, ten labai retai yra paimami pėdsakai. Atlikto interviu su policijos pareigūnais rezultatai parodė, kad jie pakankamai kritiškai vertina savo kolegų kompetenciją apžiūrint įvykio vietas, atkreipė dėmesį į apžiūrų paviršutiniškumą ir formalumą. Tarp tokios situacijos problemų yra ir organizacinio pobūdžio priežastys. Pagerinti situaciją galima užtikrinant, kad atitinkamų tarnybų pareigūnai būtų įpareigoti, apmokyti ir psichologiškai parengti savarankiškai dirbti įvykio vietoje. Autoriui dirbant specializuotame padalinyje ketvirtus metus, kvalifikacijos tobulinimo kursuose įvykio vietos apžiūras klausimais teko dalyvauti tik vieną kartą. Autorės nuomone, siekiant užtikrinti įvykio vietų apžiūrų kokybę, pirmiausia turėtų būti daugiau būdinių specialistų, kurių pagrindinė specializacija yra įvykio vietos apžiūros, pėdsakų paieška, fiksavimas ir paėmimas. Kitas svarbus aspektas, turi būti organizuojama daugiau kvalifikacijos kėlimo kursų tyrėjams, tame tarpe ir įvykio vietos apžiūros klausimais.

Kitas labai svarbus procesinis veiksmas - apklausa. Šis veiksmas yra išskirtinis, kadangi ikiteisminiame tyrime dėl dingusio be žinios asmens pagrindinis informacijos gavimo šaltinis yra liudytojų parodymai. Apklausa yra dažniausia

26 Bučiūnas, G., Gruodytė, E., Šalčius, M. (2017). *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. 9: <https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Gediminas%20Bu%20C4%8Di%C5%A5nas%2C%20Edita%20Gruodyt%C4%97%2C%20Marijus%20C5%A0al%C4%8Dius_Ikiteisminis%20tyrimas_procesiniai%2C%20kriminalistiniai%20ir%20praktiniai%20aspektai.pdf>.

27 Malevski, H. (1999). *Įvykio vietos apžiūra*: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/17054>>.

28 Blieka, J., Danisevičius, P. (1962). *Įvykio vietos apžiūra*.

29 Juškevičiūtė, J. ir kt. (2014). *Kriminalistika*. 195: <<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16952/9789955196235.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

30 Kurapka, E. ir kt. (1998). *Kriminalistikos technikos pagrindai*. 100.

31 Mykolo Romerio universitetas, Kriminalistika Taktika ir metodika, (Vilnius, 2013) 441. <<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16914/9789955195238.pdf?sequence=1&isAllowed=>>>.

32 Palskys, E. (1995). Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos /1918-1940/.23: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/17061>>.

33 Blieka, J., Danisevičius, P., *supra note*, 27.

34 Malevski, H., *supra note*, 26.

35 *Ibid.*, 83-86.

taikomas procesinis veiksmas. Ikitėisminio tyrimo dėl dingusio be žinios asmens pradėjimo pagrindas yra pareiškimas. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro, Nacionalinės teismų administracijos direktoriaus 2012 m. rugsėjo 27 d. įsakymu Nr. 1V-702/I-294/6P-101-(1.1) buvo patvirtinti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos (toliau – IBPS) nuostatai, kurių 6 punkte nurodytas IBP sistemos tikslas: „sukurti duomenų apsikeitimo mechanizmą, siekiant automatizuoti ir kompiuterizuoti baudžiamojo proceso veiksmų ir procedūrų duomenų tvarkymą“³⁶. Tų pačių nuostatų 8 punkte numatytas IBPS laukiamas rezultatas: „optimizuotas baudžiamasis procesas: kompiuterizuoti baudžiamojo proceso veiksmai ir procedūros bei automatinio būdu tvarkomi baudžiamojo proceso veiksmų ir procedūrų duomenys“³⁷. IBPS – sistema, kurioje registruojami skundai, pareiškimai, pranešimai apie nusikalstamas veikas, kurių pagrindu sistemoje yra sukuriama ikitėisminio tyrimo medžiaga, kuriai suteikiamas numeris ir vėliau, teisės aktų nustatyta tvarka, medžiagoje priimamas vienas iš dviejų procesinių sprendimų: 1) pradedamas ikitėisminis tyrimas (LR BPK 166 str.); 2) priimamas nutarimas atsisakyti pradėti ikitėisminį tyrimą (LR BPK 168 str.). Iš to galima teigti, jog IBP sistema yra elektroninė ikitėisminio tyrimo byla.

Iki sukuriant IBPS, policijos pareigūnai procesinius dokumentus pildydavo ranka ir dingusio be žinios asmens atveju pildydavo specialų „Protokolą – pareiškimą“ dėl dingusio be žinios. Protokolas pasižymėjo išskirtiniu asmens

duomenų, požymių, išskirtinumų, informacijos gausa. Sukūrus anksčiau minėtą IBPS sistemą, šio protokolo – pareiškimo šioje sistemoje neliko, jis neintegruotas. Įdiegus sistemą, pradedant ikitėisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens pradėtas pildyti „Pareiškimo apie padarytą nusikalstamą veiką ir proceso veiksmų atlikimo protokolas“, kitaip vadinamas „penkialapis“. Svarbu pažymėti, tai, kad pradėjus pildyti pastarąjį „penkialapį“ ne visuomet taip smulkiai aprašomos visos dingusio be žinios asmens išvaizdos detalės, išskirtinimai, nes pareigūnas bendraudamas su pareiškėju turi užduoti daugybę įvairių klausimų, ir natūraliai kai kurios detalės pasimiršta. Tačiau, kai pareigūnas vyksta atlikti pirminių procesinių veiksmų ir priimti pareiškimą dėl dingusio be žinios asmens nepilnamečio iš globos įstaigos, kai nepilnamečio, mėnesio laikotarpyje dingsta penktą kartą, toks senojo pareiškimo – protokolo pildymas vargindavo, buvo perteklinis ir prarasdavo prasmę, nes dingusysis atsirasdavo netrukus po paieškos paskelbimo ar kitą dieną. Manytina, kad reaguojant į pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, turėtų būti sukurtas klausimynas su būtinais paklausti klausimas apie dingusį. Paklausus nuomonės, ar būtų naudingas atskiras klausimynas dėl dingusių be žinios asmenų apklausiant pareiškėją, liudytoją (žr. Paveikslėlis Nr. 1 Respondentų požiūris į tai ar būtų naudingas atskiras klausimynas dėl dingusių be žinios asmenų apklausiant pareiškėją, liudytoją) 73 % respondentų atsakė, pritarė tokio klausimyno naudingumu, 27 % atsakė, kad nenaudingas.

● a) taip
● b) ne

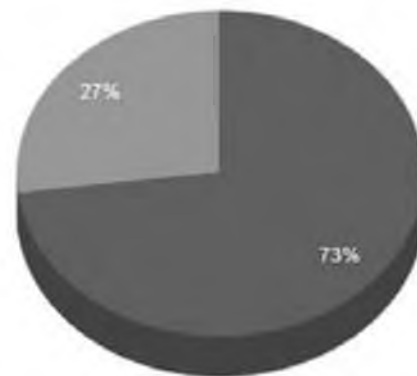

Diagrama Nr. 2. Respondentų požiūris į tai ar būtų naudingas atskiras klausimynas dėl dingusių be žinios asmenų apklausiant pareiškėją, liudytoją

Ieškant dingusio be žinios asmens, informaciją apie jį, skaičių kiek dėl jo buvo skelbta paieškų, galima rasti policijos informacinėje duomenų bazėje „Ieškomų asmenų registras“ (toliau – IAR), tačiau šiame registre nėra informacijos apie asmens išorės požymius, kur buvo rastas anksčiau, jo kontaktiniai duomenys, ligos, artimos aplinkos kontaktai, realios nuotraukos. Ši informacija padėtų surasti asmenį greičiau. Jeigu dingusysis vėliau rastas, tai kokių adresu, duomenų bazėje turėtų būti nurodyti kontaktiniai telefono numeriai

dingusiojo, bei artimos aplinkos kontaktai, galimos buvimo vietos, ypatybės ir pan. Tai aktualu, kai bėga nepilnamečiai ne pirmą kartą ir ypatingai iš globos įstaigų. Tokia duomenų bazė padėtų surasti dingusius be žinios greičiau, nes šiuo metu remiamasi Policijos registruojamų įvykių registre turimais informacija, kuri kartais yra netiksli, neinformatyvi, pasenusi.

Pradėjus ikitėisminį tyrimą dėl dingusio be žinios asmens, vėliau ikitėisminio tyrimo byla perduodama teritori-

36 Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos nuostatai, *Valstybės žinios*, 115-5846 (2012), redakcija nuo 2021-01-01: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434268/asr>>.

37 *Ibid.*

niam policijos komisariatui pagal teritorinį priklausomumą, kas vertintina respondentų neigiamai. Lietuvoje, ikiteisminių tyrimų dėl dingusio be žinios asmens turėtų atlikti specializuotas padalinys, o ne teritorinis policijos komisariatas.

Paklausti ar sutinka su teiginiu, kad ikiteisminiai tyrimai pradėti pagal kodą 556000 turėtų būti perduodami tirti

specializuotam padaliniui, o ne teritoriniam policijos komisariatui (žr. Paveikslėlis Nr. 2 „Respondentų požiūris į tai, ar ikiteisminius tyrimus pradėtus pagal kodą 556000 turėtų tirti specializuotas padalinys“), 67 % respondentų su teiginiu sutiko, 23 % respondentai nesutiko, 10 % neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

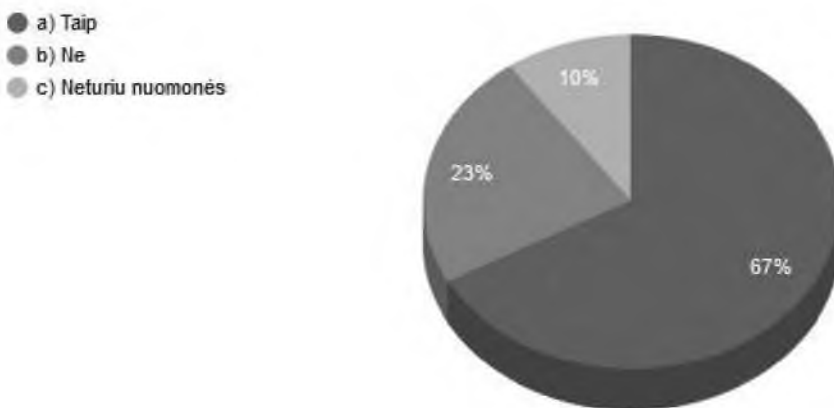

Diagrama Nr. 3. Respondentų požiūris į tai, ar ikiteisminius tyrimus pradėtus pagal kodą 556000 turėtų tirti specializuotas padalinys

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog neigiamą požiūrį į tai, kad dingusių be žinios asmenų ikiteisminių tyrimų bylas tiria teritoriniai policijos komisariatai lemia nekompetentingai atliekami paieškos veiksmai, procesiniai veiksmai, žinių trūkumas, neatliekami visi būtini veiksmai, ko pasekoje daromos klaidos, trūksta motyvacijos, bendradarbiavimo, trūksta laiko.

Siekiant užtikrinti policijos veiklos efektyvumą, gerinti reagavimą į pranešimus apie nusikalstamas veikas ir tyrimo kokybę 2018 m. sausio 29 d., Lietuvos Policijos generalinio komisaro buvo paskelbtas įsakymu „Dėl pirminių būtinųjų

veiksmų reaguojant į pranešimus apie nusikalstamas veikas sekos schemas (algoritmai)“. Įsakymu nustatė, kad pareigūnai reaguodami į nusikalstamas veikas išvardintas šio įsakymo pirmame punkte, tame tarpe ir į tyrimą dėl dingusio be žinios asmens vadovautųsi patvirtintu algoritmu. Atlikus anoniminę policijos pareigūnų apklausą, paaiškėjo, kad deja, bet 56 % respondentai atsakė, kad vadovaujasi tik iš dalies. 37 % jog vadovaujasi griežtai, 4 % teigė, jog nesivadovauja nes jis nepraktiškas, 3 % neatsakė į klausimą (žr. Paveikslėlis Nr. 3 „Respondentų vadovavimasis pirminių atlikti būtinųjų veiksmų algoritmu reaguojant į dingusį be žinios asmenį“).

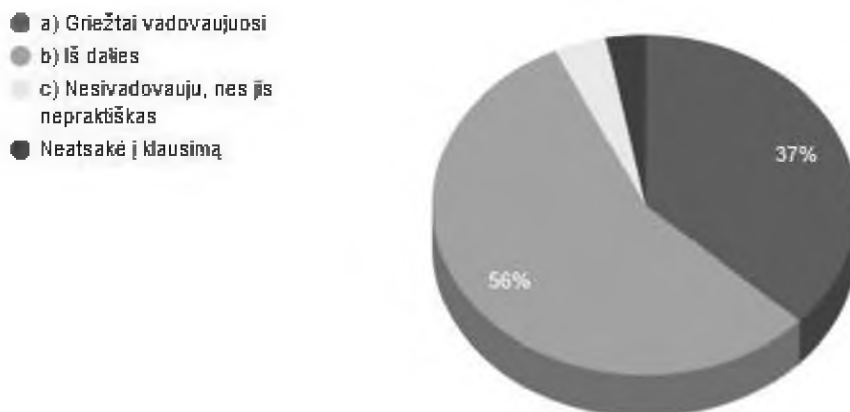

Diagrama Nr. 4. Respondentų vadovavimasis pirminių atlikti būtinųjų veiksmų algoritmu reaguojant į dingusį be žinios asmenį.

Teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis, organizacijomis ir žiniasklaida ieškant dingusių be žinios asmenų.

Ieškant dingusių be žinios asmenų didelę reikšmę, apart policijos, turi nevyriausybinių organizacijų, žiniasklaida, Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (toliau VVTAĮT) socialiniai tinklai, kuriais naudojasi didelė dalis visuomenės ir pati visuomenė, kuri yra vieninga ir prisideda prie asmens paieškos ir žinios paskleidimo apie dingusįjį.

Viena iš nevyriausybinių organizacijų tai „Dingusių žmonių šeimų paramos centras“ (toliau DŽŠPC), kuri buvo įkurta 1996 m. be žinios dingusių žmonių tėvų ir artimųjų iniciatyva. Susivienyti paskatino neoperatyvi dingusių žmonių paieška Lietuvoje, kai laiku neatliekami neatidėliotini paieškos veiksmai³⁸. Šiandien organizacija aktyviai dirba ir toliau vysto organizacijos teikiamas paslaugas. Organizacija siekia, kad Lietuvoje sumažėtų be žinios dingusių ir nuo prekybos žmonėmis nukentėjusių žmonių skaičius, o visi nukentėję gautų visapusišką pagalbą ir palaikymą.

116 000 – pirmasis telefono numeris, kurį visos valstybės narės rezervavo karštajai linijai, skirtai pranešimams apie dingusius vaikus. Vadovaujantis principu „tas pats numeris – ta pati paslauga“ buvo siekiama užtikrinti, kad ta pati paslauga būtų siejama su tuo pačiu numeriu visoje Europos Sąjungoje. Mat esant vienodam karštosios linijos telefono numeriui, į nelaimę patekę vaikai ir tėvai gali lengviau gauti pagalbą ne tik savo valstybėje narėje, pavyzdžiui, jeigu vaikas dingo šeimai atostogaujant. Šiuo metu, ši linija įdiegta ir veikia 32 šalyse (Albanija, Austrija, Belgija, Bulgarija, Kroatija, Kipras, Čekijos Respublika, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Airija, Italija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Šveicarija, Ukraina, Didžioji Britanija ir Lietuva)³⁹. Lietuvoje ši linija pradėjo veikti nuo 2014 metų vasario 10 dienos⁴⁰. Specializuota linija, nukreipta į paslaugos teikimą asmenims, esantiems konkrečioje kritinėje situacijoje⁴¹. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad šios linijos specialistai įsitraukia į vaiko paiešką, tik tuo atveju, jei apie dingusįjį pranešama skambinant šiuo telefono numeriu, o pranešimai gauti bendruoju skubios pagalbos numeriu 112 specialistams lieka nežinomi. Tai skatina teigti, jog šiuo metu valstybės pozicija į karštosios linijos 116 000 veiklą yra daugiau formalus, tai yra nors Europos Sąjungos direktyvos ir vykdomos, tačiau nesiekiami veiksmingai panaudoti šios linijos galimybių organizuojant ir vykdant dingusių vaikų paiešką.

Dar viena svarbi priemonė, kurią reikia paminėti tai nuo 2018 m. Lietuvoje, bendradarbiaujant su Dingusių žmonių šeimų paramos centru, Lietuvos Respublikos tuometine Prezidente Dalia Grybauskaitė, JAV ambasada Lietuvoje, LR vi-

daus reikalų ministerija ir Lietuvos policijos departamentu⁴² įdiegta tarptautinė priemonė ieškanti dingusių vaikų - „Amber Alert“ sistema, veikianti socialiniame tinkle „Facebook“. „Amber Alert“ – tai socialinės žiniasklaidos ir socialinių tinklų platformos „Facebook“ funkcija, leidžianti teisėsaugos institucijoms nedelsiant išsiųsti pranešimą su dingusio vaiko nuotrauka ir naujausia informacija, kuri pasiekia visus socialinio tinklo vartotojus, dviejų šimtų kilometrų spinduliu nutolusius nuo vietos, kurioje paskutinį kartą buvo matytas dingęs vaikas. Ši sistema veikia ne tik ES šalyse, bet ir kitose pasaulio valstybėse, pavyzdžiui JAV, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, Kinijoje.

Svarbu paminėti, kad socialiniame tinkle „Facebook“ yra sukurta vieša grupė „Dingusių žmonių paieška“. Į grupę prisijungia 33 tūkstančiai žmonių. Į šią grupę, grupės nariai įkelia skelbimą, dėl dingusio artimo žmogaus, pridėdami jo nuotrauką ar kelias, parašydami svarbią informaciją ir prašydami pagalbos surasti. Grupė vienija asmenis, norinčius prisidėti prie asmens paieškos, ir informacijos dalijimosi⁴³.

Nemažiau svarbios yra žiniasklaidos priemonės. Pradėjus ikiteisminį tyrimą dėl dingusio be žinios tiek suaugusiojo tiek vaiko, kiekvienu atskiru atveju jei manoma, kad paviešinus informaciją apie dingusįjį bus gauta daugiau duomenų, ikiteisminio tyrimo pareigūnai priima sprendimą ją paviešinti. Informacija viešinama spaudoje, tai reiškia visuose naujienų portaluose: „delfi.lt.“, „15min.lt“, „kauno.diena.lt“, „lytas.lt“ ir kituose. Straipsnyje nurodoma svarbiausia informacija, apie dingimo aplinkybes, dingusiojo išvaizda, kaip buvo apsirengęs, iš kurio miesto dingo. Skelbiant šią informaciją spaudoje, policijos pareigūnai prašo visuomenės pagalbos – asmenis, galinčius suteikti informaciją apie dingusį asmenį ar jo buvimo vietą, susisiekti su atitinkamos apskrities vyriausiojo policijos komisariato operatyvaus valdymo skyriaus tyrėjais nurodytais numeriais arba skubiuoju pagalbos numeriu 112.

Skelbiant informaciją visuomenei per žiniasklaidos priemones, visuomenė įsitraukia į asmens paiešką tiek dalindami informaciją viešojoje erdvėje, tiek realiais veiksmais susiburdami dėl vieno tikslo įsitraukia į paiešką šukuojant po teritoriją, vietovę, mišką⁴⁴.

Be to manytina, kad jog kai dingsta mažametis vaikas kurio sveikatai ar gyvybei gresia pavojus, arba dingsta suaugęs asmuo kuriam gresia realus pavojus, jis pagrobtas trečiųjų asmenų, nesiorientuoja aplinkoje arba pasiklydo dėl amžiaus būtų galima pasinaudoti „Amber Alert“ sistemos galimybėmis, jas išplečiant, ir skelbiant asmens paiešką, perduodant

38 Asociacija Dingusių žmonių šeimų paramos centras, žiūrėta 2021 gruodžio 20 d.: <<https://www.missing.lt/>>.

39 Missing Children Europe, *supra note* 24, žiūrėta 2021 gruodžio 12 d.: <<https://missingchildreurope.eu/hotline-116-000/>>.

40 Karštosios linijos 116 000, skirtos pranešimams apie dingusius vaikus, integravimo į vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje modelis, Vilnius 2016, p. 9: <https://issuu.com/jokubaitis.darius/docs/dingusiu_zmoni_u_paramos_centro_bros..>.

41 *Ibid.*, 4.

42 Pristatyta dingusių vaikų paieškai skirta iniciatyva „Amber Alert“ (2018): <<https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/pristatyta-dingusiu-vaiku-paieskai-skirta-iniciatyva-amber-alert>>.

43 Dingusių žmonių paieška: <<https://lt-lt.facebook.com/groups/1455292621189632/>>.

44 Šilutės dingimas sukretė visą Lietuvą: papasakojo, kaip savanoriai ieško dingusių žmonių: <<https://www.tv3.lt/naujiena/gyvenimas/siluteskes-dingimas-sukrete-visa-lietuva-papasakojo-kaip-savanoriai-iesko-dingusiu-zmoni-u-n1131127>>.

informaciją mobiliųjų telefonų naudotojams, taikant Korinio transliavimo (angl. Cell Broadcast)⁴⁵ technologiją GSM tinkluose, kad šis pranešimas būtų perduodamas mobiliojo telefono naudotojui, ne tik „Facebook“ naudotojui, analogiškai, kaip Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas (PAGD) Lietuvos gyventojams išsiuntinėja trumpąsias žinutes (SMS), apie artėjančias pavojingoms gamtos stichijas.

Tai padėtų atkreipti platesnės visuomenės dėmesį, padidintų galimybes pastebėti tiek vaiką tiek suaugusįjį, padarytų paiešką sėkmingesnę ir veiksmingesnę. Tokiai priemonei pritarė ir apklausti respondentai anketinės apklausos metu (žr. Paviekslėlis Nr. 4 Respondentų nuomonė į tai ar pritarėtų priemonės sukūrimui).

● Pritarčiau
● Nepritarčiau
● Iš dalies
● Neturiu nuomonės

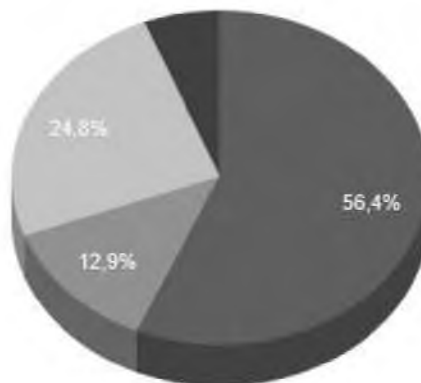

Diagrama Nr. 5. Respondentų nuomonė į tai ar pritarėtų priemonės sukūrimui.

Galima teigti, kad teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas dingus asmeniui su įvairiomis institucijomis organizacijomis yra labai svarbus ir reikalingas. Šiomis dienomis, socialiniai tinklai, naujienų portalai yra neatsiejama žmonių

gyvenimo dalis, kas reiškia, kad žiniasklaida svarbi siekiant informuoti visuomenę, bei ją sutelkti bendram tikslui – kuo greitesniam dingusio asmens suradimui.

Išvados

Įvertinus dingusiųjų be žinios asmenų paieškos teisinį reglamentavimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu galima daryti išvadą, kad teisinis reglamentavimas pasikeitė į gerąją pusę, nes asmens paieška vykdoma nedelsiant. Ikiteisminis tyrimas dėl dingusio be žinios asmens Lietuvoje pradėtas vykdyti tik nuo 2003 m. gegužės 1 d., kuomet įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Iki 2003 m. gegužės 1 d., dėl dingusio be žinios asmens buvo pradedama paieškos byla, tačiau tik praėjus trims paroms nuo asmens dingimo taip pat, iš visų paskelbtų paieškų, lieka nesurastas vos apie 2 procentai dingusiųjų, kas taip pat yra sveikintina. Šiuo metu, gavus skundą, pranešimą, pareiškimą dėl dingusio be žinios asmens ikiteisminis tyrimas pradedamas nedelsiant, tačiau nekvalifikuojant nusikalstamos veikos, t.y. nenurodant LR BK specialiosios dalies straipsnio, o nurodant skaičių kodą – 556000. Tačiau, neigiamai vertintina, pokytis, kuomet, dingusiųjų be žinios bylos tirti perduotos teritoriniams policijos komisariatams, kurių pareigūnai dažnai neturi patirties tirti tokius įvykius. Turint informacijos, kad asmuo galėjo išvykti į užsienį, būti išvežtas į užsienį, arba su asmeniu, kuris yra užsienio valstybėje nėra galimybės susisiekti, skelbiama ne tik nacionalinė bet ir tarptautinė asmens paieška. Galima skelbti automobilio paiešką, jei turima informacijos, kad asmuo išvyko ar buvo išvežtas automobiliu. Šį bendradarbiavimą užtikrina Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių

valdyba, kuri vykdo ir koordinuoja Lietuvos Respublikos policijos įstaigų ir kitų teisėsaugos institucijų tarptautinį bendradarbiavimą su užsienio šalių Europolo, Interpolo, SIRENE nacionaliniais padaliniais, kompetentingomis teisėsaugos institucijomis ir Lietuvos Respublikai akredituotais užsienio šalių policijos ir muitinės ryšių karininkais.

Išanalizavus, dingusiųjų be žinios asmenų paieškos teisinį reglamentavimą, tai yra Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 4RN Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 birželio 26 d. įsakymo Nr. 1-1RN-2(RN) Asmenų paieškos instrukciją, Policijos Departamentas Prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, reikalavimai apskričių vyriausiesiems policijos komisariatams „Dėl pirminių policijos pareigūnų veiksmų gavus pranešimą apie dingusį be žinios asmenį, 2017-01, Nr. 5-S-92, Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. sausio 29 d. įsakymą Nr. 5-V-92 „Dėl pirminių būtinųjų veiksmų reaguojant į pranešimus apie nusikalstamas veikas sekos schemų (algoritmų) patvirtinimo“, bei įvertinus policijos pareigūnų anketinių apklausų ir interviu apklausų rezultatus, daroma išvada, kad paieškos instrukcija neatitinka šiuolaikinius poreikius, būtinųjų veiksmų algoritmas neišsamus.

Tyrimo rezultatai parodė, kad svarbiausi pirminiai procesiniai veiksmai yra įvykio vietos apžiūra, apklausa, taip pat be šių labai svarbu dingusiojo asmens paskutinės vietos nu-

statymas pagal mobilaus ryšio telefono koordinatas, vaizdo stebėjimo kamerų nustatymas ir vaizdo įrašų peržiūra bei išsaugojimas ir telefoninių pokalbių išklotinių paėmimas.

Dingusių be žinios asmenų paieškos metodikai reikalingi esminiai pokyčiai. Atlikus teisės aktų analizę ir pareigūnų anketinę apklausą nustatyta, kad šiuo metu, dingus asmeniui į įvykio vietą, specialistas dažniausiai nevažiuoja. Įvykio vietos apžiūrą ir kitus pirminius procesinius veiksmus atlieka tyrėjas. Atlikus empirinius tyrimus buvo nustatyta, kad policijos pareigūnai neigiamai vertina esančią tvarką, kai į įvykio vietos apžiūrą nevyksta specialistas. Dėl įvykio vietos apžiūros ir kitų svarbių pirminių veiksmų, pareigūnai turi būti apmokomi, turi būti organizuojami kokybiški kvalifikacijos kėlimo kursai, nes įvykio vietos apžiūros būna formaliomis, neišsamiomis, ir dėl to prarandami itin svarbūs ir reikšmingi duomenys. Siūlytina, jog dingusių be žinios asmenų ikiteisminius tyrimus, atliktų specializuotų apskričių padalinių aukštos kompetencijos pareigūnai.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje, skelbiant asmens paiešką, asmuo įvedamas į Ieškomų asmenų registrą (IAR) ir į tai, kad didžioji dalis dingusių yra nepilnamečiai asmenys bėgantys iš vaikų globos namų ir skelbiama daugiau nei viena paieška per metus, registras turi būti išplėstas ir atsirasti grafos įrašant, kur ankstesnės paskelbtos paieškos metu asmuo buvo rastas, su kuo asmuo bendrauja, galimas buvimo vietas, ryšius, įkelti realią asmens nuotrauką, išskirtinumus, siekiant, jog asmuo būtų surastas greičiau taip sutrumpinant paieškos laiką, taupant policijos išteklius ir užkertant kelią dingusiajam tapti nusikaltimo auka.

Siūlytina, sukurti priemonę, kuomet dingus mažamečiui vaikui kurio sveikatai ar gyvybei gresia pavojus, arba

dingus suaugusiam asmeniui, kuriam gresia realus pavojus, jis pagrobtas trečiųjų asmenų, nesiorientuoja aplinkoje arba pasiklydo dėl senyvo amžiaus ar ligos, jog apie tokį dingimą būtų pranešta realiu laiku gyventojams, išsiunčiant pranešimą mobilaus telefono naudotojui, analogiškai, kaip Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas (PAGD) Lietuvos gyventojams išsiuntinėja trumpąsias žinutes (SMS), apie artėjančias pavojingoms gamtos stichijas.

Atsižvelgiant į atlikto tyrimo rezultatus, reagavimo į pranešimą apie dingus be žinios asmenį algoritmą siūlytina, sukurti atskirą klausimyną dėl dingusių be žinios asmenų apklausiant pareiškėją, liudytoją, atsižvelgiant į anksčiau galiojusį protokolą – pareiškimą, kurį pareigūnai galėtų naudoti, remtis juo atlikdami vieną iš svarbiausių pirminių procesinių veiksmų – apklausą, nes šiuo metu tokio nėra dėl ko atsiranda apklausų ne išsamumo spragos, praleidžiami svarbūs klausimai apie dingimo aplinkybes, patį dingusįjį.

Atsižvelgiant į sukurtą reagavimo į pranešimą apie dingus be žinios asmenį algoritmą, kuriame numatyti būtinieji veiksmai įvykio vietoje, ir padarius išvadą, kad jis neišsamus siūlytinas jo išplėtimas, išskiriant dingusiuosius į grupes: mažametis, nepilnametis, suaugęs asmuo, senyvo amžiaus asmuo, kur turėtų būti nurodyta į ką atkreipti dėmesį dingus kiekvienam iš jų, taip pat išplečiant procesinio veiksmo apklausos turinį, numatant kokius klausimus būtinai reikia užduoti, atliekant įvykio vietos apžiūrą ką būtina apžiūrėti ir į ką atkreipti dėmesį, taip pat turi būti numatyta, jog kilus menkiausiam įtarimui, kad asmuo tapo nusikaltimo auka, ikiteisminis tyrimas turi būti perduodamas specializuotam padaliniui.

PROBLEMS OF THE INVESTIGATION OF THE SEARCH FOR MISSING PERSONS

Andrija Pačinskaitė

Summary

The purpose of this article is to draw the attention of researchers and heads of law enforcement agencies and working officials to certain problematic issues related to the investigation of missing persons. After the analysis of the scientific literature, it is concluded that this phenomenon is little studied by scientists in Lithuania, empirical research (questionnaires of police officers and interviews of police officers working in different departments) reveals that some search methods and the actions taken in the ongoing pre-trial investigation are assessed negatively. Police officers are negative about the fact that pre-trial investigations into missing persons are carried out by territorial police commissariats and not by specialized units. He considers the procedural actions carried out by the territorial police commissariats, especially the site inspection, to be incomplete, notes the need for training courses, greater, closer cooperation between police units, and not all the necessary actions are taken. Notes

that the IAR needs to be expanded in order to find a person more quickly, to create a questionnaire that can be used by the researcher to ask questions. The aim of the master's thesis was to analyze the phenomenon of missing persons, to evaluate the effectiveness of the search for such persons and to suggest ways to improve this activity. The aim of the work will be realized through the analysis of national and international legal acts, the evaluation of the actions of law enforcement institutions in searching for the missing person and the prism of the effectiveness of cooperation between various institutions and organizations. Some of the problematic issues of the master's thesis are presented in this publication in accordance with the requirements for scientific articles.

Keywords: search for missing persons, pre-trial investigation, forensic aspects, Lithuanian experience, missing person.